

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen

Restaurering av vattendrag

Den fysiska miljön i vattendrag har påverkats av människan. Det kan till exempel handla om uträtning, uppdämning, dikning, invallning, rensning och utsläpp. Det gör att vattendraget har förlorat sin naturliga variation som är viktig bland annat för att hushålla med vatten, balans i näringsämnen och den biologiska mångfalden. Idag är det många som vill göra åtgärder i vattendrag för få väl fungerande ekosystem.

Att restaurera vattendrag kan till exempel handla om att skapa möjligheter för att öring ska kunna återvända till ett vattendrag. Om du som markägare vill öka den biologiska mångfalden i vattendrag finns det flera saker som du kan göra. Diskutera gärna tillsammans med din kommun eller länsstyrelsen. Exempel på åtgärder för att restaurera vattendrag och öka den biologiska mångfalden:

- Utläggning av stenblock och lekgrus i vattendrag för att gynna vandrande fisk och musslor
- Skapa passager förbi vandringshinder (se bildexempel från Bivarödsån)
- Låta död vara kvar eller lägga ut död ved
- Kulvertöppningar
- Anlägga meandrande sträckor i vattendraget

Utläggning av block och stenar i vattenfåran

Om det finns vandrande fisk i vattendrag är det bra att gynna dem genom att lägga ut lekgrus. På så sätt kan man återställa även förstörda lek- och uppväxtområden för fisk. På många ställen har bottnar i vattendrag rensats. Det är därför bra att lägga i större stenar i vattendraget för att skapa olika miljöer i vattnet. Ibland finns det block och stenar intill vattendrag från tidigare rensningar. Dessa kan läggas tillbaka.

Ta bort eller skapa passager förbi vandringshinder

I många vattendrag finns ett stort antal vandringshinder av olika svårighetsgrad. Dessa hindrar passage för olika fiskarter. Dammar, men även kulvertar, kanaliseringar och homogena vassbälten eller annan onaturligt tät vattenvegetation, kan vara vandringshinder för fisk. Vandringshindren i form av dammar kan bland annat åtgärdas genom att bygga omlöp.

Exempel på restaureringsprojekt är att skapa en passage förbi vandringshinder, som i Bivarödsån, eller riva ut gamla dammar och kraftverk. Man kan också lägga ut stenblock, lekgrus och död ved samt plantera träd.

Död ved i vattendrag

För markägare kan död ved i form av nedfallna trädstammar eller grenar ibland upplevas som något negativt i vattendragen. Många tror att träden dämmer upp vattnet. Faktum är att dämningseffekten av ett träd som täcker mindre än 10% av vattendragets tvärsektion är försumbar. Det är först när det bildas stora veddammar tvärs över fåran som det blir problem.

Det finns många arter som har ett stort behov av att det finns död ved i vattnet och längs kanterna. Död ved skapar variation i bottenarna, skydd och miljöer för fisk, kräftor och småkryp. Undersökningar visar att det är stor brist på död ved i våra sydsvenska vatten. Genom att öka mängden död ved kan vi öka mångfalden av djur och växter i våra vattendrag.

Undvik gärna att rensa bort död ved i vattendraget. Effekter av att rensa bort död ved är:

- Skapar erosion
- Frigör sediment
- Öka översvämningensrisken nedströms
- Försämra vattenkvaliteten

Kulvertöppning

För 100 år sedan kulverterades vatten kompromisslöst i vårt landskap. Det enda syftet var att bli av med vatten till förmån för produktionsmark. Idag arbetar vi med åtgärder för att vattnet ska stanna kvar längre i landskapet. Därmed minskas problem med övergödning, översvämningar och erosion och då är kulverterade vattendrag intressanta. Att bryta upp en kulvert och låta vattnet gå öppet skapar en levande och varierad landskapsbild. Det ökar den biologiska mångfalden och skapar rastplatser och föda för fåglar och andra djur. I naturfattiga områden som t.ex. åkerlandskap blir de gröna korridorer där växter och djur kan sprida sig i landskapet. En kulvert är oftast ett vandringshinder för fisk och andra djur. Det innebär även att andra vattenlevande organismer gynnas av en öppning. En kulvertöppning är även mycket viktig vad gäller näringsretention.

Återmeandring

Många vattendrag har historiskt blivit rätade för att omgivning ska kunna utnyttjas mer effektivt. I rätade vattendrag har mycket av den naturliga variationen, som är viktig för ett levande vattendrag, försvunnit. Med högre vattenhastighet ökar erosionen och ett kontinuerligt underhållsbehov blir nödvändigt. Ofta är vattendragen även sänkta vilket ger onaturlig hydrologiska förhållanden i närområdet. Ibland kan det därför vara aktuellt att återmeandra kortare sträckor av ett vattendrag. Ett exempel på restaureringsprojekt där man skapat ett slingrande vattendrag och låta vattnet svämma över strandzoner, är Grybybäcken (Bråån).

Fördelar med reglerbar dränering:

- Minskat bevattningsbehov
- Minskat fosfor och kväveläckage
- Minskat behov av gödning
- Ger större skördar

En väl-dränerad åkermark är grundläggande för optimal produktion. Med traditionella dräneringssystem kan du inte kontrollera den vattenmängd som dräneras bort. Vid torrperioder kan detta leda till att grödorna inte har tillräckligt med vatten och under blötperioder rinner näringsrikt vatten okontrollerat ur systemet. Genom att installera reglerbrunnar, där vattennivån kan höjas eller sänkas, kan du styra vattentillgången i marken.

I reglerbrunnarna ställs vattennivån in på önskad höjd och om grundvattennivån stiger över den inställda nivån rinner överskottet ut i huvuddiket. Du sänker nivån under perioder när dräneringsbehovet är stort. Under torrperioder och på vintern håller du däremot dämningshöjden högt. Denna typ av vattenmagasineringsmedför ett bättre vatten och näringsupptag av grödorna och merskörd. Systemet kan "byggas på" genom att anlägga en våtmark som fungerar som en vattenreservoar. Vid torra pumpar du sedan in vatten från våtmarken i dräneringssystemet. Kan du dessutom föra tillbaka vatten som ändå dränerats ut, och låta det bevattna marken, utnyttjar du växtnäringen och vattnet ännu mer.

Var är reglerbar dränering lämpligt?

Det som krävs är att du har plana fält, inte för styv jord och ett dräneringsbehov. Att fälten är plana gör att du inte behöver ha för tätt mellan brunnarna. För att fungera måste marken i det översta jordlagret vara tillräckligt genomsläpplig. På en styv jord går regleringen för långsamt. Det bästa är om det finns en befintlig systemtäckdikning – då behöver du bara lokalisera bästa platserna för reglerbrunnar. Finns ingen dränering, men du planerar att installera - planera för reglerbrunnar också.

Stödmöjlighet

Det går att söka miljöinvesteringsstöd för reglerbar dränering.